

GÜMÜŞHANE İLİNDE NÜFUS HAREKETLERİ

Zeki KODAY *

Özet : Nüfus hareketleri, nüfus miktarında meydana gelen değişiklikleri yani artma ve azalmaları içermektedir. Bu da doğumlar, ölümler ve göçler yoluyla olmaktadır. Nüfus hareketleri doğal nüfus artışı ile olmaktadır ve insanoğlu bu sayede neslini sürdürebilmektedir. Fakat zaman zaman savaşlar, salgın hastalıklar ve doğal afetlerle büyük miktarlarda nüfus azalmaları meydana gelmektedir. Gümüşhane ilinde nüfus miktarları yönünden incelendiğinde, bazı sayım dönemlerinde artmalar, bazı sayım dönemlerinde azalmalar olmuştur. Ancak Gümüşhane ilinde nüfus artışları doğal nüfus artışı ile olurken, nüfus azalışları, daha çok göçler ve Bayburt ilçesinin il olmasından kaynaklanmıştır.

Anahtar Kelimeler : Nüfus, Göç, Coğrafya, Kasaba

I.Giriş

Yeryüzünde sınırları belirlenmiş alanlarda yaşayan nüfusun azalışı ve artışı üzerinde nüfus hareketlerinin rolü büyüktür. Çalışma konusu olarak Gümüşhane ilini seçmekteki amacımız; ülkemizin en fazla göç veren illeri arasında yer almış olmasıdır. Nüfus hareketlerini, doğum ve ölümler ile göçler belirlemektedir. Çalışma konumuzu oluşturan “Gümüşhane İlinde Nüfus Hareketleri’nde” bu ilimizin Cumhuriyet dönemi nüfusunda meydana gelen artış ve azalışlar, kır, kasaba ve şehir nüfuslarının gelişimi ile göçler incelenmeye çalışılacaktır.

Doğu Karadeniz Bölgesi’nin iç kesiminde Doğu Anadolu Bölgesi’ne geçiş kuşağında yer alan Gümüşhane ili, yeryüzü şekilleri itibarıyla genel olarak çok arızalı bir yapıya sahip olduğu için geniş tarım toprakları bulunmamaktadır. Bunun doğal sonucu olarak da nüfusunun büyük bir kısmı kırsal kesimde yaşadığından adeta göçe zorlanmıştır. İlin kapladığı alanın sahip olduğu elverişsiz coğrafi koşullar dikkate alınarak, nüfusu yerinde tutacak yatırımlarla göç olayı önlenebilir. Böylece göç olayı bu ilimizin gündeminden çıkarılmış olacak veya göçlerin etkisi en alt seviyeye indirilebilecektir.

II. Sayım Devrelerine Göre Nüfus Miktarları

Sayım devrelerine göre nüfus miktarlarındaki değişimler, 1935’den 2000 yılına kadar olan 14 genel nüfus sayımı sonuçlarına göre toplam nüfus, kır, kasaba ve şehir nüfusunun artış ve azalış oranları değerlendirilecektir.

1935-1940 Dönemi: Sayım dönemlerine göre Gümüşhane ili toplam nüfusu 1935’te 97 854 iken, yıllık %2.7 artış göstererek 1940 yılında 110 873 kişiye ulaşmıştır. Bu dönemde mevcut dört ilçede (Merkez ilçe, Kelkit, Şiran,

* Yrd.Doç.Dr. Atatürk Üni., Fen-Edebiyat Fakültesi Coğrafya ABD.

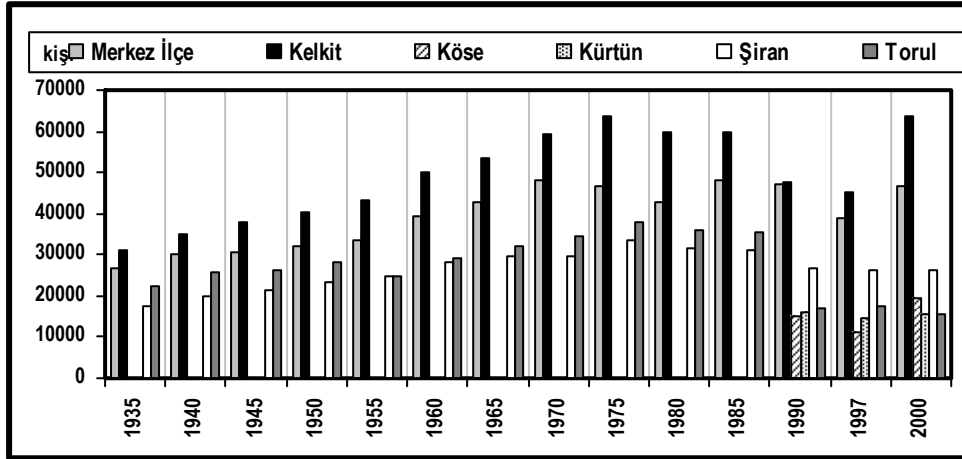
Torul) en fazla nüfus artışı %2.8 ile Torul ilçesinde, en az artış oranı da yıllık %2.5 ile Merkez ilçede olmuştur (Tablo 1, Şekil 1).

1935 yılında Türkiye nüfusu 16 158 018 iken, 1940 yılında 17 820 950 kişiye çıkmış, yıllık nüfus artış oranı %2.0 olarak gerçekleşmiştir (Tablo 2, Şekil 2). 1935’ de Gümüşhane ili, Türkiye nüfusunun %0.61’ini, 1940 yılında ise %0.62’sini oluşturmaktaydı.

Tablo 1. Gümüşhane İlinde Sayım Dönemlerine Göre Nüfus Miktarları ve Yıllık Artış- Azalış Oranları (1935-2000).

Yıllar İlçeler	Merkez İlçe	%'si	Kelkit	%'si	Köse	%'si	Kürtün	%'si	Şiran	%'si	Torul	%'si	Toplam	%'si
1935	26875	-	31088	-	-	-	-	-	17428	-	22463	-	97854	-
1940	30219	2.5	35106	2.6	-	-	-	-	19799	2.7	25659	2.8	110873	2.7
1945	30635	0.3	37848	1.6	-	-	-	-	21315	1.5	26424	0.6	116222	1.0
1950	31857	0.8	40539	1.4	-	-	-	-	23497	2.0	28400	1.5	124293	1.4
1955	33541	1.0	43037	1.2	-	-	-	-	24998	1.3	24816	-2.5	126392	0.3
1960	39418	3.5	50057	3.3	-	-	-	-	28109	2.4	29294	3.6	146878	3.2
1965	42815	1.7	53663	1.4	-	-	-	-	29797	1.2	32077	1.9	158352	1.6
1970	48201	2.5	59421	2.1	-	-	-	-	29606	-0.1	34276	1.4	171504	1.7
1975	46504	-0.7	63709	1.4	-	-	-	-	33779	2.8	37866	2.1	181858	1.2
1980	42628	-1.7	59651	-1.3	-	-	-	-	31728	-1.3	35867	-1.0	169874	-1.3
1985	47929	2.5	59943	0.1	-	-	-	-	31201	-0.3	35420	-0.2	174493	0.5
1990	47140	-0.3	47482	-4.1	14893	-	15892	-	26881	-2.8	17087	-10.3	169375	-8.1
1997	38826	-3.5	45416	-0.6	11323	-3.4	14736	-1.0	26217	-0.3	17472	0.3	153990	-1.4
2000	46656	4.0	63510	13.3	19428	23.9	15546	1.8	26397	0.2	15416	-3.9	186953	7.1

Kaynak: DIE Genel Nüfus Sayım Sonuçları (1935-2000).

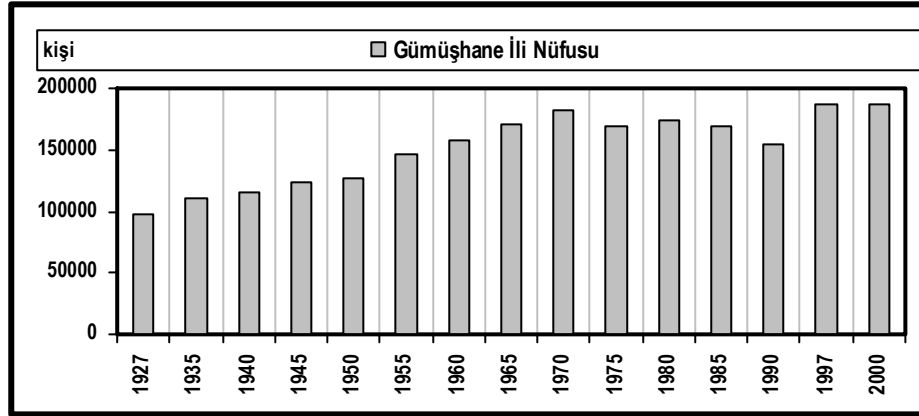

Şekil 1. Gümüşhane İlinde Sayım Dönemlerine Göre Nüfus Miktarları ve Yıllık Artış- Azalış Oranları (1935-2000).

1940-1945 Dönemi : II Dünya Savaşı nedeniyle bu dönemde nüfus artış hızı çok düşük olmuş ve yıllık %1.0 olarak gerçekleşmiştir. İlçeler bazında bu dönemde en az nüfus artış hızı %1.3 ile Merkez ilçede olurken, en fazla artış Şiran'da %1.5 olarak gerçekleşmiştir. Bu dönemde Türkiye nüfus artış hızı %1.0 ile bütün sayım dönemlerinin en düşüğü olarak gerçekleşmiştir (Tablo 2).

Tablo 2. Sayım Dönemlerine Göre Türkiye ve Gümüşhane İli Nüfus Miktarı ve Yıllık Nüfus Artış-Azalış Oranları (%).

Yıllar	Türkiye Nüfusu		Gümüşhane Nüfusu		Türkiye Nüfusu İçindeki Oranı (%)
	Nüfus Miktarı	Artış/Azalış %'si	Nüfus Miktarı	Artış/Azalış %'si	
1935	16158018	2.3	97854	-	0.61
1940	17820950	2.0	110873	2.7	0.62
1945	18790174	1.0	116222	1.0	0.62
1950	20947188	2.3	124293	1.4	0.59
1955	24064763	2.9	126392	0.3	0.53
1960	27754820	3.0	146878	3.2	0.53
1965	31391421	2.6	158352	1.6	0.50
1970	35605176	2.6	171504	1.7	0.48
1975	40347719	2.6	181858	1.2	0.45
1980	44736957	2.1	169874	-1.3	0.38
1985	50664458	2.6	174493	0.5	0.34
1990	56473035	2.2	169375	-8.1	0.36
1997	62865574	2.2	153990	-1.4	0.24
2000	67845216	2.6	186953	7.1	0.28

Şekil 2. Sayım Dönemlerine Göre Gümüşhane İli Nüfus Miktarları (1927-2000).

Gümüşhane ilinin Türkiye nüfusu içerisindeki oranı ise bu dönemde %0.62 olmuştur.

1945-1950 Dönemi : Gümüşhane ilinin toplam nüfusu bu sayım döneminde yıllık ortalama %1.4 artış oranıyla 116 222'den 124 293 kişiye ulaşmıştır. Bu dönemde en fazla nüfus artış oranı yıllık ortalama %2 ile Şiran ilçesinde gerçekleşmiştir. En az artış ise diğer dönemlerde olduğu gibi Merkez ilçede (%0.8) olmuştur. Bu dönemde ilçelerin toplam nüfusları ise Merkez ilçe 51 857, Kelkit 40 539, Şiran 23 497, Torul 28 400 kişi olarak gerçekleşmiştir (Tablo 1). Bu dönemde Türkiye nüfusu yıllık %2.3 artış hızıyla 20 947 188 kişiye ulaşmıştır. Gümüşhane'nin yıllık nüfus artış oranı Türkiye ortalamasının altında kaldığından, bu ilimizin Türkiye nüfusu içerisindeki oranı %0.59'a düşmüştür (Tablo 2).

1950-1955 Dönemi : Bu dönemde Gümüşhane ilinin nüfusu 2099 kişi artarak 126 392 kişiye ulaşmıştır. Yıllık ortalama nüfus artış hızı %0.3 olurken, ilçelere göre bu oran farklılık göstermiştir. Şiran'da %1.3, Kelkit'te %1.2, Merkez ilçede %1.0 ve Torul'da %2.5 olarak gerçekleşmiştir.

Bu dönemde Türkiye'de yıllık %2.9'luk nüfus artış oranıyla bütün sayım dönemlerinin en yüksek ikinci artış oranı görülmüştür. Gümüşhane'nin Türkiye nüfusu içerisindeki oranı da %0.53'e gerilemiştir (Tablo 2).

1955-1960 Dönemi : Bu dönemde Gümüşhane'nin yıllık ortalama nüfus artış oranı, Türkiye artış ortalamasının (%3.0) biraz üzerinde olmuş ve %3.2 olarak gerçekleşmiştir. Bu dönem aynı zamanda ülkemizdeki en fazla nüfus artışının gerçekleştiği dönem olarak kayıtlara geçmiştir (Tablo 2). Gümüşhane'nin Türkiye nüfusu içerisindeki oranı da bir önceki dönemle hemen hemen aynı kalmış ve % 0.53 olmuştur. İlin toplam nüfusu bir önceki sayım dönemine göre 20 486 kişi artarak 146 878 kişiye ulaşmıştır. Bu dönemde ilçelere göre nüfus artış oranları şöyle gerçekleşmiştir: Torul (29 294 kişi) % 3.6, Merkez ilçe (39 418 kişi) % 3.5, Kelkit (50 057 kişi) % 3.3, Şiran (28 109 kişi) % 2.4 olarak gerçekleşmiştir (Tablo 1).

1960-1965 Dönemi : Bu dönemde İlin nüfusu 11 474 kişi artarak 158 352 kişiye yükselmiş; Türkiye'nin yıllık ortalama nüfus artış hızı %2.6 iken, Gümüşhane ilinin yıllık nüfus artış hızı %1.6'da kalmıştır. 1960-1965 döneminde ilin nüfus artış hızı bir önceki dönemin (%3.2) yarısı oranında artış göstermiştir. Bu durum doğal olarak Gümüşhane'nin Türkiye nüfusu içerisindeki oranına da yansımış ve %0.50'ye gerilemiştir. Nüfus artışının bu dönemde büyük azalış göstermesi 1960 yılında yurt dışına başlayan iş gücü göçleriyle ilişkilidir. Başta Almanya olmak üzere, Gümüşhane ilinde yurt dışına işçi olarak çalışmaya gidenlerin sayısı oldukça fazladır. Hemen hemen her aileden bir veya birkaç kişinin yurt dışına gittiği gözlenmektedir.

1965-1970 Dönemi : Bu dönemde Gümüşhane'nin yıllık nüfus artış hızı % 1.7 olarak gerçekleşmiştir. Bu değer bir önceki dönemin (% 1.6) azda olsa üzerindedir. Oysa Türkiye'nin nüfus artış oranı bir önceki dönemle aynı kalarak % 2.6 olmuştur. Gümüşhane ilinin Türkiye nüfusu içerisindeki oranı da % 48'e

gerilemiştir. İl nüfusundaki artışların önemli oranda azalmasının sebebi yurt içi ve yurtdışına olan göçlerin artarak devam etmesidir.

1970-1975 Dönemi : Gümüşhane ili bu sayım döneminde toplam 181 858 kişi ile 2000 Genel nüfus Sayımı hariç bütün sayım dönemlerindeki en yüksek nüfus miktarına ulaşmıştır. Fakat nüfus artış hızı bu dönemde de azalmış ve yıllık ortalama %1.2 olarak gerçekleşmiştir. Türkiye'nin bu dönemdeki yıllık artış hızı %2.6 olmuş, Gümüşhane'nin Türkiye nüfusu içerisindeki oranı ise %0.45'e gerilemiştir (Tablo 1-2). Buna rağmen il genelinde olduğu gibi ilçelerde de bu dönemdeki nüfus en yüksek miktarlara çıkmıştır ve bundan sonra nüfusları genel olarak azalmaya başlamıştır. 1975 yılı itibarıyla ilçelerin toplam nüfusları; Merkez ilçe 46 504 kişi, Kelkit 63 709 kişi, Şiran 33 779 kişi, Torul 37 886 kişi olarak kalmıştır.

1975-1980 Dönemi : Bu dönemde Gümüşhane'nin nüfusu ilk defa bir önceki sayım dönemine göre azalma göstermiş olup, 11 984 kişi azalarak nüfus 181 858'den, 169 874 kişiye düşmüştür. Bu dönemde nüfus yıllık ortalama %1.3 oranında azalış göstermiştir. Oysa Türkiye nüfusu %2.1 oranında artış göstermiştir. Türkiye nüfusu içerisinde Gümüşhane'nin oranı da %0.38'e gerilemiştir. Fakat bu dönemde Türkiye nüfus artış oranında da azalış olmuştur.

Bu dönemi ilçeler bazında değerlendirdiğimiz de, bütün ilçelerin nüfusları bir önceki döneme göre azalış göstermiştir. İlçelerin yıllık ortalama nüfus azalış oranları ise Merkez ilçe %1.7, Kelkit %1.3, Şiran %1.3, Torul %1.0 olarak gerçekleşmiştir (Tablo 1).

1980-1985 Dönemi : Gümüşhane ilinin nüfusu bu dönemde 4619 kişi artarak 174 493 kişiye yükselmiştir. Yıllık nüfus artış hızı da %0.6 olmuştur. Bu dönemde Türkiye nüfus artış hızı %2.6'ya yükselmiştir. Bunda 1980'den sonra ülkemizde sağlanan barış ve huzur ortamının rolü büyüktür. Merkez ilçe (%2.5) ve Kelkit'in (%0.1) nüfusları az da olsa artış gösterirken, Şiran (%0.3) ve Torul'un (%0.2) nüfus oranlarında azalmalar meydana gelmiştir. Gümüşhane'nin Türkiye nüfusu içerisindeki oranı daha da azalmış ve %0.34 olarak gerçekleşmiştir (Tablo 1-2).

1985-1990 Dönemi : Bu sayım döneminde Gümüşhane ilinin idari taksimatında değişiklikler olmuştur. Daha önceden Gümüşhane'ye bağlı olan Bayburt, 15.06.1989 tarih ve 3578 sayılı kanun ile il haline getirilmiştir.

Ayrıca Kelkit ilçesine bağlı olan Köse bucağı ve Torul'a bağlı olan Kürtün bucağı Gümüşhane'ye bağlı müstakil ilçeler haline getirilmiştir. Böylece doğal olarak Gümüşhane ilinin nüfusu azalmıştır. Nitekim 1985'de 283 753 olan il nüfusu 1990'da 169 375 kişiye düşmüştür. 1990 genel nüfus sayımında Bayburt'un il nüfusu toplam 107 330 kişi olarak tespit edilmiştir. Şayet Bayburt müstakil il haline getirilmeseydi bu nüfus Gümüşhane ili içerisinde değerlendirilecekti.

Bu sayım döneminde Gümüşhane'nin Türkiye nüfusu içerisindeki oranı %0.30'a düşmüştür. İlçelere göre nüfus miktarları ise Merkez ilçe 47 140, Kelkit 47 482, Köse 14 893, Kürtün 15 892, Şiran 26 881, Torul 17 087 kişi

olarak gerçekleşmiştir (Tablo 1). Bu sayım döneminde Kelkit ve Torul ilçelerinin nüfusları Köse ve Kürtün'ün müstakil ilçeler haline getirilmeleriyle önemli ölçüde azalma göstermiştir.

1990-1997 Dönemi : Gümüşhane'nin nüfusu bu dönemde bir önceki döneme göre 15 385 kişi azalarak 153 990 kişiye düşmüştür. Nitekim bu sayım döneminde Torul ilçesi hariç, bütün ilçelerin nüfusları azalma göstermiştir. Bu ilçedeki artışın 17 087 kişide, 7 yıl sonra sadece 390 kişi olduğu dikkate alınırsa bir önem taşımadığı anlaşılabacaktır.

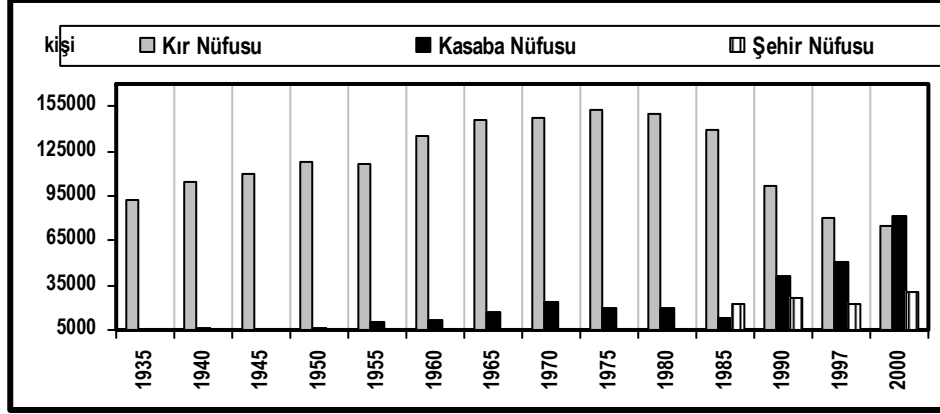
1997 nüfus sayımı sonuçlarına göre Türkiye nüfusu 62 865 574 kişi, Gümüşhane'nin nüfusu ise 153 990 kişi olarak gerçekleşmiş ve Gümüşhane'nin Türkiye nüfusu içerisindeki oranı en düşük değerine inmiş ve %0.24 olmuştur (Tablo 2).

1997-2000 Dönemi : Bu sayım döneminde yıllık nüfus artış oranı %7.1 ile bütün sayım dönemlerinin en yüksek oranı olarak gerçekleşmiştir. Artış oranının bu kadar yüksek çıkmasının asıl sebebi sayım döneminin 3 yıllık kısa bir süreyi kapsaması etkili olmaktadır. Ayrıca merkez ilçede kurulmuş olan, Gümüşhane Meslek Yüksek Okulu ve Karadeniz Teknik Üniversitesi Gümüşhane Mühendislik Fakültesi'nin de rolü büyüktür. Bu okullarda okumak için çok sayıda öğrenci dışarıdan Gümüşhane'ye gelirken, nispeten ticaretle sağlanmış olan canlılıkta göç olayını biraz azaltmıştır.

Gümüşhane'nin nüfus gelişimi sayım dönemlerine göre kır, kasaba ve şehir nüfuslarının gelişimi şeklinde incelendiğinde (Tablo 3, Şekil 3), bazı dikkat çekici özellikler görülmektedir. Coğrafi şartların elverişsizliğinden dolayı büyük nüfuslara sahip kasaba ve şehir yerleşmeleri ortaya çıkmamıştır. Sadece idari fonksiyona bağlı olarak ilçe merkezleri ve il merkezi olması sayesinde yerleşmelerde nüfus artma göstermiştir. Köylerde ise tarım topraklarının kıt olması nedeniyle köy nüfusları çok azdır.

Tablo3. Sayım Yıllarına Göre Gümüşhane'de Kır, Kasaba ve Şehir Nüfusları.

Yıllar	Kır Nüfusu	Kasaba Nüfusu	Şehir Nüfusu	Toplam Nüfus
1935	92703	5151	-	97854
1940	104810	6973	-	110873
1945	109884	4947	-	116222
1950	117017	6376	-	124293
1955	115863	10529	-	126392
1960	135682	11196	-	146878
1965	145579	16773	-	158352
1970	147158	24346	-	171504
1975	152255	19603	-	181858
1980	149634	20231	-	169874
1985	139280	13145	22067	174493
1990	101718	41643	26014	169375
1997	80568	50647	22775	153990
2000	74590	82093	30370	186953

Şekil 3.Sayım Yıllarına Göre Gümüşhane’de Kır, Kasaba ve Şehir Nüfusları.

III. Kır Nüfusu

Nüfusu 2000’ni aşmamış olan ve 2000 kişiyi çok az aşmış olmasına rağmen belediye teşkilatı kurulmamış olup, kasaba karakteri kazanmayan yerleşmelerin nüfusları kır nüfusu içerisinde değerlendirilmiştir.

1935 yılında kır nüfusu 92 703 kişi olup, sadece Gümüşhane ve Kelkit kasabası haricindeki bütün yerleşmelerin nüfusu kır nüfusu içerisinde yer almıştır. 1940 yılında kır nüfusu 104 810 kişiyi, 1945’de 109 884 kişiyi yükselmiştir. Bu dönemde dışarıya olan göçler önemli bir miktara ulaşmadığı için kır nüfus artışı oldukça iyi sayılabilir.

1950’de 117 917 olan kır nüfusu, 1955’te 115 863 kişi olmuş ve 2054 kişi azalış göstermiştir. Fakat bu dönemde daha önce kır nüfusu içerisinde değerlendirilen Torul’un nüfusu 2000 kişiyi aşmış (2013 kişi) bundan sonra kasaba nüfusu içerisinde değerlendirilmiştir.

1960’ta kır nüfusu 135 682 kişiyi, 1965’te 145 579 kişiyi çıkmıştır. Bu tarihte de Şiran’ın nüfusu 2000’i aşmış (1965-2080) ve kasaba nüfusu içerisinde değerlendirilmiştir. Böylece ilçe merkezleri olmalarına rağmen nüfusları 2000’nin altında olduğundan Torul 1955’e kadar, Şiran ise 1965’e kadar kır nüfusu içerisinde yer almıştır.

1970’te kır nüfusu 147 158 kişiyi, 1975’te 155 255 kişiyi çıkmıştır. Bu tarihte kır nüfusu bütün sayım dönemlerinin en yüksek miktarlarına ulaşmıştır. 1980’de kır nüfusu 149 634 kişiyi, 1985’te ise 139 280 kişiyi düşmüştür. 1990’da Gümüşhane’nin kır nüfusu 101 718 kişiyi düşmüştür. 1997’de kır nüfusu 80 568 kişiyi, 2000’de ise 74 590 kişiyi inmiştir. Kır nüfusunda bu azalmalarda göç olaylarının yanında bazı yerleşmelerin kasaba fonksiyonu kazanmalarıyla (Ünlüpınar, Köse, Salyazı, Yeşbük, Uluköy gibi) nüfuslarının kasaba nüfusu içerisinde ele alınmasının da etkisi olmuştur.

IV. Kasaba Nüfusu

Nüfusu 2 000-20 000 arasında olan yerleşmeler kasaba, nüfusu 20 000'den fazla olanlar ise şehir, yerleşmeleri olarak kabul edilmiştir (Özçağlar, 1997: 8-9). Nüfusu 2000'i bir miktar aşmış, ancak belediye teşkilatı kurulmamış olan yerleşmelere her sayım döneminde olmasa da bazı dönemlerde rastlanmaktadır. Bunlar da kır nüfusu içerisinde değerlendirilmiş, kasaba nüfusuna dahil edilmemiştir.

1935 yılında kasaba nüfusu 5151 kişi idi ve bu nüfus Gümüşhane ve Kelkit'in kasaba nüfuslarından oluşmaktaydı. 1940'ta kasaba nüfusu 6973 kişiye çıkmış, fakat 1945'te 4947 kişiye düşmüştür. 1950'de 6376 kişiye, 1955'te ise önemli bir artış göstererek 10 529 kişiye çıkmıştır. Bu artışın fazla olmasının sebebi daha önce de açıklandığı gibi Torul'un bu tarihten itibaren kasaba nüfusu içerisinde yer almasıdır.

1960'ta 11 196 kişi olan kasaba nüfusu bir önceki döneme göre 667 kişi artış göstermiştir. Bu dönemde yurtdışına olan göçlerin başlamasıyla nüfus artışı düşük olmuştur. 1965'te Şiran'ın nüfusunun da kasaba nüfusu içerisinde değerlendirilmesiyle kasaba nüfusu 16 773 kişi olmuştur.

1970'te Köse (2460), Salyazı (2737) ve Uluköy (2514) yerleşim merkezleri bu dönemde nüfuslarının 2000'i aşması ve belediye teşkilatlarının kurulmalarıyla kasaba nüfusu içerisinde değerlendirildiklerinden kasaba nüfusu 24 346 kişi olarak gerçekleşmiştir.

1975'te Gümüşhane ilinde kasaba nüfusu 19 603 kişi olarak gerçekleşmiştir. Bu dönemde önceden kır nüfusunda değerlendirilirken kasaba nüfusu içerisinde yer alan yerleşme Ünlüpınar (2810) olmuştur. 1980 nüfus sayımında kasaba nüfusu 20 231 kişi olmuştur.

1985'te kasaba nüfusu 13 145 kişiye düşmüştür. Bu düşüşün en önemli nedeni Gümüşhane'nin nüfusunun 20 000'ni aşması (22 067) ile şehir nüfusuna dahil edilmesinden kaynaklanmaktadır. Bu dönemde kasaba yerleşmelerine daha öncekilere ilaveten Yeşilbük (2167) dahil edilmiştir.

1990 yılında mevcut kasabaların (Köse, Kelkit, Şiran, Torul, Salyazı, Yeşilbük, Ünlüpınar, Uluköy gibi) nüfusları çevreden aldığı göçlerinde etkisiyle daha da artarak toplam 41 643 kişiye ulaşmıştır. 1997 yılında kasaba nüfusu 50 647 kişiye 2000 yılında ise 82 093 kişiye çıkmıştır. Son dönemlerde kasaba nüfuslarındaki bu önemli artışların sebeplerinin başında göç olayları gelmektedir. Bu dönemlerde Köse ve Kürtün'ün ilçe merkezleri haline getirilmesiyle buradaki kamu kurum ve kuruluşlarında çalışmak için kırsal kesimden kasabaya olan göçler hızlanmıştır.

V. Şehir Nüfusu

Daha öncede belirttiğimiz gibi Özçağlar'ın (Özçağlar, 1997: 17), 20 000 nüfus kriteri şehir için esas alınmıştır. Bu kriter gereği 1985 yılına kadar Gümüşhane ilinde şehir yerleşmesi bulunmamaktadır. 1985'te Gümüşhane'nin nüfusu 20 000'ni aşmış (22 067) ve şehir nüfusu 22 067 kişi olmuştur. Şehirde

yaşayan nüfus oranı, 1990 yılında il nüfusunun % 15.3'ü iken, 2000 yılında % 16.2'si olmuştur.

1990'da Gümüşhane şehir nüfusu 26 014 kişi olmuştur. Gümüşhane şehrinin diğer sayım dönemlerinde ise nüfusu 1997'de 22 775, 2000'de 30 270 kişi olarak gerçekleşmiştir (Tablo 3).

VI. Nüfus Yoğunluğu

Nüfus yoğunluğu konusu da Gümüşhane ilinin bir başka özelliğini ortaya koymaktadır. 6437 km² yüz ölçüme sahip olan ilin, matematiksel nüfus yoğunluğu, 1 km²'ye; 1935'te 15, 1940'da 17, 1945'te 18, 1950'de 19, 1955'de 19, 1960'da 22, 1965'de 24, 1970'de 26 ve 1975'te 28 kişi olmuştur. Nüfus yoğunluğu daha sonraki dönemlerde de fazla değişmemiş ve km²'ye; 1980 de 26, 1985'te 27, 1990'da 26, 2000 yılında ise 28 kişi olmuştur.

Tandoğan'ın belirttiğine göre (Tandoğan, 1991:185); 1985 yılında Gümüşhane ili km²'ye 28 kişi ile Hakkari, Tunceli, Erzincan ve Sivas'tan sonra en düşük nüfus yoğunluğuna sahip 5. ilimiz olmuştur. 1990'da ise pek değişiklik olmamış, Gümüşhane km²'ye 26 kişi ile Erzincan, Hakkari, Tunceli ve Karaman'ın ardından yine en düşük nüfus yoğunluğuna sahip 5. ilimiz olmuştur. Bu dönemde Türkiye nüfus yoğunluğunun 73 kişi olduğunu dikkate alırsak, Gümüşhane'nin nüfus yoğunluğu Türkiye ortalamasının çok altında kalmıştır.

Gümüşhane ilinde cinsiyete göre nüfus oranları incelendiğinde (Tablo 4-5, Şekil 4) 2000 yılı hariç bütün sayım dönemlerinde kadın nüfus oranının erkek nüfus oranından fazla olduğu görülmektedir. 1935'te 89.85 olan cinsiyet oranı 1940'ta 91.96, 1945'te 91.51 olmuştur. 1955 yılında 86.87'lik cinsiyet oranı ile bütün sayım dönemlerindeki en düşük oran gerçekleşmiştir. 1960'tan itibaren zaman zaman artma ve azalma gösteren cinsiyet oranı 2000 yılında ilk defa erkeklerin lehine değişmiş 103.05 olarak gerçekleşmiştir. Erkek nüfus oranının artışında Gümüşhane'de kurulmuş olan Meslek Yüksek Okulu (1054) ve Mühendislik Fakültesinin (330) az da olsa etkisi olmuştur. Çünkü burada okuyan öğrencilerin büyük çoğunluğu erkek öğrencilerden oluşmaktaydı.

Cumhuriyetin ilk yıllarında Gümüşhane'de olduğu gibi ülkemizde de erkek nüfus oranı düşük olmuştur (Tablo 4). Bunun asıl sebebi Osmanlıların son zamanlarında çıkan büyük savaşlar ve bu savaşlarda önemli bir miktar erkek nüfusun kaybedilmesidir. Osmanlı İmparatorluğu'nun son yarım yüzyılına baktığımız zaman bir yıkım devri olduğunu görürüz. 1856 Kırım Savaşı, 1877-1878 Osmanlı-Rus Savaşı, 1911-1912 Trablusgarp, 1912-1913 Balkan Savaşları ve 1914-1918 Birinci Dünya Savaşı imparatorluğun sürekli toprak kaybetmesine, nüfusun dikkat çekici bir şekilde azalmasına sebep olmuştur. Türkiye nüfusunda cinsiyet oranı 1945'e kadar kadınların lehine olurken, bu tarihten sonra hep erkelerin lehine gelişme göstermiştir (Tablo 4). Gümüşhane'de nüfusun sürekli kadınların lehine gelişmesi daha öncede değinildiği gibi göçlerle ilgilidir. Çünkü geçim sıkıntısı sebebiyle olan göçlerde

göç olayına önce erkek nüfus katılmakta, kadınlar ya sonra katılmakta yada hiç göçmeyip köyde kalıp bahçeyi, tarlayı işletmektedir.

Tablo 4. Sayım Yıllarına Göre Türkiye'nin Erkek, Kadın Nüfusları ve Cinsiyet Oranları.

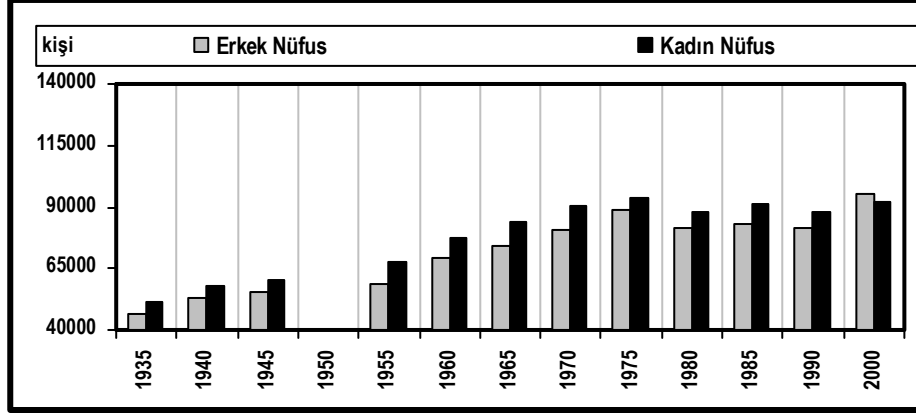
Yıllar	Toplam	Erkek	Kadın	Cinsiyet Oranı
1927	13648270	656879	7084391	92.65
1935	16158018	7936770	8221248	96.54
1940	17820950	8898912	8922038	99.74
1945	18790174	9446580	9343594	101.10
1950	20947188	10572577	10374631	101.91
1955	24064763	12233421	11831342	103.40
1960	27754820	14163888	13590932	104.22
1965	31391421	15996964	15394457	103.91
1970	35605176	18006986	17598190	102.32
1975	40347719	20744730	19602989	105.82
1980	44736957	22695362	22041595	102.97
1985	50664458	25671975	24992483	102.72
1990	56473035	28607047	27865988	102.66

Kaynak: DİE Genel Nüfus Sayım Sonuçları (1935-1990).

Tablo 5. Sayım Yıllarına Göre Gümüşhane'nin Erkek, Kadın Nüfusları ve Cinsiyet Oranları.

Yıllar	Toplam	Erkek	Kadın	Cinsiyet Oranı
1935	97854	46312	51542	89.85
1940	110873	53115	57758	91.96
1945	116222	55534	60688	91.51
1950*	124293	-	-	-
1955	126392	58754	67638	86.87
1960	146878	69587	77291	90.03
1965	158352	74419	83933	88.66
1970	171504	80916	90588	89.32
1975	181858	88601	93257	95.01
1980	169874	81762	88112	92.79
1985	174493	83117	91376	90.96
1990	169375	81621	87754	93.01
2000	186953	94879	92074	103.05

* Bu sayımda cinsiyet tespiti yapılmamıştır.

Şekil 4. Sayım Yıllarına Göre Gümüşhane'nin Erkek, Kadın Nüfusları

Gümüşhane şehrinde ve bu ildeki özellikle ilçe merkezi olan kasabalarda erkek nüfusun fazla, kadın nüfusun az, köylerde ise erkek nüfusun az kadın nüfusun fazla olduğu dikkati çekmektedir. Bu durum ilçe merkezindeki kamu kurum ve kuruluşlarında daha çok erkek nüfusun çalışmasıyla ilgilidir.

VII. Göçler

Göç olayları, nüfus kaybının en önemli nedenleri arasında yer almaktadır. Gümüşhane yıllardan beri coğrafi şartların elverişsizliğinden dolayı göç olaylarına maruz kalmıştır. İl arazisinin topoğrafik durumundan kaynaklanan arazi kıtlığı ve ortaya çıkan geçim sıkıntısı göç olaylarını meydana getirmiştir (Özey, 1991:331).

Modern sanayi tesislerinin Gümüşhane'de bulunmaması da göç olaylarının bir başka nedeni olmuştur. Nitekim Gümüşhane'de ilk fabrika 1982 yılında faaliyete geçen Gümüşhane Kireç Sanayi Fabrikasıdır (Yılmaz, 1991: 290). 1975-1980 döneminde Gümüşhane % 74 net göç verme oranıyla Kars, Tunceli, Bitlis ve Ağrı'nın ardından beşinci sırada yer almaktadır (Tandoğan, 1991: 187). 1980-1985 yılları arasında 12 750 kişi Gümüşhane'ye gelirken, 26 802 kişi bu ildeki daimi ikametgahlarını başka yere taşımıştır. Bu nüfus hareketinden Gümüşhane'nin nüfus kaybı 14 052 kişi olmuştur (Tandoğan, 1991: 187). Bu dönemde Gümüşhane'den ayrılanların büyük çoğunluğu başta İstanbul olmak üzere Bursa, Kocaeli, Trabzon ve Erzincan'a yerleşmiştir.

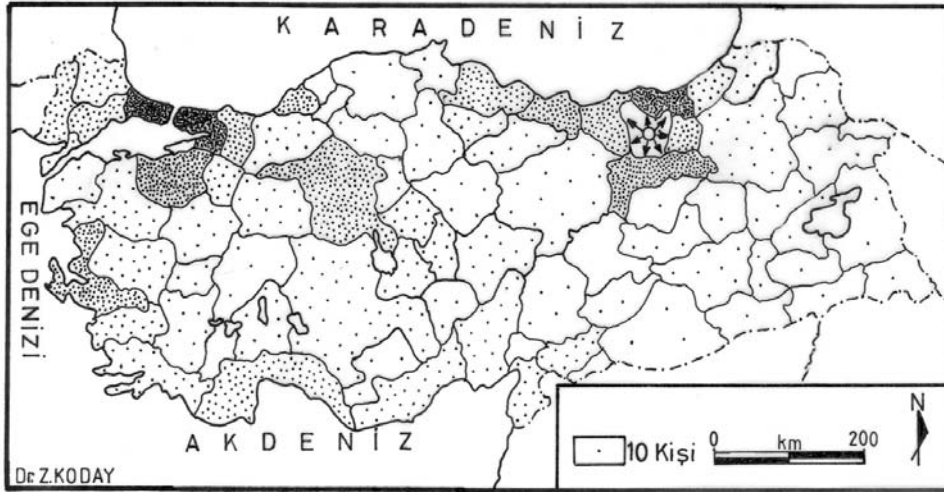
1985-1990 döneminde Gümüşhane'nin aldığı göç 10 526, verdiği göç 32 831 net göç miktarı 22 305 kişidir. Bu dönemde Gümüşhane %135 net göç verme oranı ile göç verme hızı bakımından Kars (164), Tunceli (154) ve Siirt'in (141) ardından dördüncü olmuştur. Bu dönemde Gümüşhane'nin en çok göç verdiği illerin başında İstanbul (12 860), Kocaeli (3356), Ankara (2296), Bursa (1712), Erzincan (1703), Trabzon (1251) ve İzmir (1157) gelmektedir (Harita 1). Daha önce belirtildiği gibi göç olayları daha çok kırsal kesimden olmaktadır.

Göç olayına katılanlar genellikle işsiz, maddi imkanları sınırlı, eğitim düzeyleri düşük oldukları için gittikleri şehirlerde sosyo-ekonomik ve sosyo-kültürel sorunların ortaya çıkmasına neden olmaktadır. Böylece büyük şehirlerin sorunlarının çözümü daha da güçleşmekte hatta bu şehirlerde güvenlik sorunu ortaya çıkmaktadır. Nitekim son zamanlarda büyük şehirlerin yaşanabilirliği ve güvenilirliği tartışılır hale gelmiştir.

VIII.Sonuç

Gümüşhane ilinde 2000 yılı genel nüfus sayımı sonuçlarına göre 186 953 kişi yaşamaktadır. Cumhuriyetin ilk yıllarından 1975 yılına kadar, nüfusta genel bir artıma bu tarihten sonra da genelde bir azalma meydana gelmiştir. Coğrafi şartların elverişsizliğinden dolayı tarım toprakları kıt, sanayi gelişmemiş ve ulaşım sorunlarının yaşandığı yörede çok hızlı bir göç olayı yaşanmaktadır.

İlin coğrafi özelliklerinden kaynaklanan sorunların başında çok arızalı bir topoğrafya gelmektedir. Doğal olarak bu durum ulaşımı, tarım alanlarını, iskan sahalarını sınırlandırmaktadır. İlin sorunlarının çözümü için önce yerleşim birimlerine yüksek standartlı karayolları yapılmalıdır. Çayır meranın geniş olduğu sahalarda hayvancılık teşvik edilmelidir. Vadi içlerindeki ziraat alanlarında seracılık ve meyve bahçelerinin geliştirilmesi için çaba sarf edilmelidir. Gümüşhane ilinin coğrafi şartlarına uygun sanayi tesisleri geliştirilmelidir. Belirtilen bu hususlar dikkate alındığında işsizliğe bağlı göç olayı, ilin kaderi olmaktan çıkacak ve Gümüşhane daha yüksek bir hayat standardına kavuşacaktır.

Harita 1. 1985-1990 Döneminde Gümüşhane'den göç eden nüfusun illere göre dağılışı.

Abstract : Population dynamics involve changes in population i.e increase or decrease in the amount. This occurs due to birth, death or migration. In general, population naturally increases except in the cases such as wars, diseases and natural disasters.

Population in Gümüşhane has altered from time to time. It is concluded that alterations in population in Gümüşhane is due to immigration and the fact that Town of Bayburt has been converted to a province.

Key Words : Population, Migrate, Geography, Town

Kaynakça

- Bulut, İhsan, (1998), **Torul'un Coğrafi Etüdü**. Atatürk Üniv. Yay. No: 95, Araştırma Serisi No: 95, Araştırma Serisi No: 35, Erzurum.
- Darkot, Besim, (1954), **"Türkiye'de Nüfus Hareketleri"** İstanbul Üniv. Coğ. Ens. Der. Sa: 5-6, İstanbul.
- _____, (1961), **"Türkiye'nin Nüfus Hareketleri Üzerine Yeni Gözlemler"** Türk Coğrafya Der. Sa: 21, İstanbul.
- Doğanay, Hayati, (1994), **Türkiye Beşeri Coğrafyası**. Gazi Büro Kitabevi, Ankara.
- Doğanay, Serkan, (2001), **Gümüşhane Şehir Coğrafyası**. Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Basılmamış Doktora Tezi, Erzurum.
- Koday, Saliha, (2000), **Murgul Çayı Havzasının Coğrafyası**. Atatürk Üniversitesi Yay. No: 912, Erzurum.
- Koday, Zeki, (2003), **Arhavi Çayı Havzası'nın Coğrafyası**. Atatürk Üniv. Yay. No: 934, Erzurum.
- Özçağlar, Ali, (1997), **Türkiye'de Belediye Örgütlü Yerleşmeler**, Ekol Yayınevi, Ankara.
- Özey, Ramazan, (1991), **"Gümüşhane ve Çevresindeki Kırsal Yerleşmelerin Başlıca Coğrafi Sorunları ve Çözüm Yolları"** *Geçmişte ve Günümüzde Gümüşhane Sempozyumu (13-17 Haziran 1990)*, Ankara.
- Özgür, E. Murat, (2001), **Türkiye Coğrafyası**. Hilmi Usta Matbaacılık, Ankara.
- Tandoğan, Alâeddin, (1991), **"Türkiye'de Göç Veren İller Arasında Gümüşhane'nin Yeri"** *Geçmişte ve Günümüzde Gümüşhane Sempozyumu (13-17 Haziran 1990)*, Ankara.
- Tümertekin, Erol, (1968), **"Türkiye'de İç Göçler"** İstanbul Üniv. Yay. No: 1371, İstanbul.
- Tümertekin, Erol- Özgüç, Nazmiye, (2004), **Beşeri Coğrafya**. Çantay Kitabevi, İstanbul.
- Yılmaz, Osman, (1991), **"Gümüşhane'nin Sanayi Faaliyetleri ve Potansiyeli"** *Geçmişte ve Günümüzde Gümüşhane Sempozyumu (13-17 Haziran 1990) s.290*, Ankara.
- Zaman, Mehmet,- Doğanay, Serkan, (2000), **"Şehir Coğrafyası Açısından Bir İnceleme: Gümüşhane"** *Doğu Coğrafya Dergisi*. Sa: 3, Erzurum.
- DİE **Genel Nüfus Sayım Sonuçları**, (1935-2000).
- DİE **Genel Nüfus Sayım Nüfusun Ekonomik ve Sosyal Nitelikleri**, Gümüşhane.